

V A S S Z É C S E N Y I K É P E S

MÚLTIDÉZŐ

V . É V F O L Y A M , 2 0 1 5 . M I N D S Z E N T H A V A

A Z Ó K A S T É L Y Á T É P Í T É S I F Á Z I S A I

Régi fotográfiák alapján. Minket ezúttal csak a homlokzati fényképek érdekelnek, hiszen ezeken láthatóak a különböző átépítések, bontások. Ilyen fényképből tizenhatot ismerünk. Sajnos a különböző nézőpontból készített fotográfiák közt több motívumtakarásos helyzetet mutat, ami miatt nem mindegyikből lehet az építkezésekkel kapcsolatos következtetéseket levonni. A Millenniumra kiadott Magyarország Vérmegyéi és Városai sorozat Vasvármegye kötetében szereplő első fénykép szerint a felszárnyú főhomlokzaton csak egy bejárat létezett, a középső rész szőlővel volt befuttatva, a hiányzó szárny helyén ajtónyílásos téglafal húzódott a homlokzat síkjában, tehát valamilyen elkerített funkciója volt ennek a résznek.



Az első emeleti bezsaluzott ablaksor arra utal, hogy ez az emelet nem volt lakott, Ebergényi Istvánnak Szombathelyen volt lakása. Az 1905-ben készített második fotográfia arról árulkodik, hogy a két felvétel közt egy homlokzati tatarozás történt, mivel itt a falpillérek sötétebb színűre vannak festve. (Ez, ugyanebben az időben, tehát Ebergényi István halála után, ugyanígy az új-kastélynál is megtörtént a korabeli fotográfiák szerint. Ebergényi István özvegyének valószínű az új-kastély bérbeadásából volt fedezete a munkálatokra.) A második fényképen ugyanaz a bejárat, a szőlőlugas viszont csak a bejárat melletti ablaknál volt. Az emeleti lovagterem ajtaja előtt mintha valamilyen erkélyszerű építmény lett volna. (Az 1905-ös képeslapról, melyről a fotó származik már korábban írt a Múltidéző. Itt kell megemlíteni, hogy az 1915-ös kataszter térkép



szerint ekkor még állt a régi udvarházból egy négyzetes alakú épületrész, az L alakú épülettől függetlenül, amely egyik fényképen sem látszik.) A harmadik kép is képeslapfotó, a 20-as évek végén készült, itt már a főhomlokzat közepén, - a mai helyén - van a főbejárat. Sajnos a régi bejárat a hídfő takarása miatt nem látható, tehát nem tudni, hogy azt befalazták-e? A hiányzó szárny helyén, a kastély hátsó homlokzatának vonalában egy gazdasági épület látszik, aminek kiterjedését az 1950-es katonai térkép pontosan feltünteti. (Az átalakítások után a homlokzati tatarozást az összeházasodó és Szécsénybe költöző





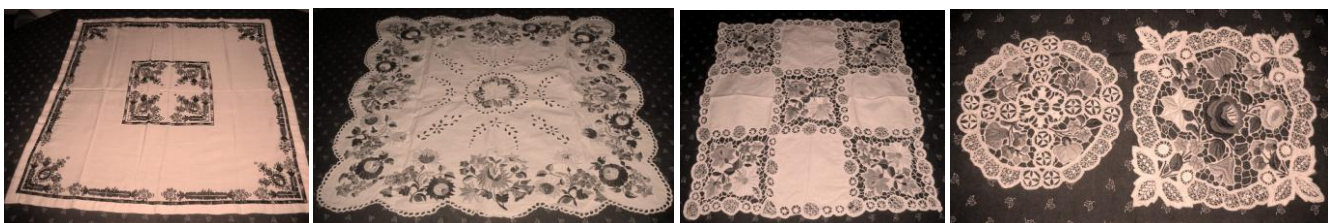
Ebergényi Margit és Belegi Lajos végeztethette.) Az egy évtizeddel későbbi, szintén képeslapfotón (4. kép) újra szülő futja be a homlokzatot, ekkor már a Raffensperger család kezében volt a kastély. A behajló oldalszárnyon is látható egy bejárati ajtó. A barokk híd omladozni kezdett. Az ötödik kép is képeslap fotó, a negyvenes évek közepéről, tehát még a Raffensperger családé a kastély. A homlokzat szőlővel befuttatva, itt jól látható, hogy a 19. század végi ajtó helyén ablak állt. A behajló szárnyon ugyanaz az ajtó használatos, mint korábban. Az ötvenes évek elején készült a következő kép, valamilyen tantestületi program alkalmából, csak a kastély környezet miatt fontos, mivel egy hatalmas kidőlt fa van a csoport mögött, ami az ikerplatánnal lehetett egyidős, törzsvastagságából ítélve. A következő három fotó abból az időből való, amikor a TSz. magtárnak használta az épületet. A lovagteremből bal oldalt egy falépcső vezetett a gabonahordáshoz. A kastély jobb szárnyán egy újabb bejárati ajtót nyitottak. Az egyik képen a kertészkereszt zöldsége-ládái szinte barikádot képeztek az épület előtt. A híd és az épület állaga egyre romlott. Az utolsó előtti hat kép az elhagyott kastélyt ábrázolja, illetve azt az állapotot, amikor a Savaria Múzeum raktárnak használta. Előtte már a TSz. elbontatta a baloldali szárny helyén álló gazdasági épületeket, de már más újabb átalakítások nem történtek a kastélyon. (A 17. képet Koppány Tibor készítette.) Ebben az időben az épület állaga rohamosan romlott, újabb beázások történtek. 1983-ban egy olyan terv készült, amely tükröszimmetrikusan felépítette volna a hiányzó balszárnyat, és textil-múzeumot, textil-alkotótelepet hozott volna létre az épületben. Sajnos csak terv maradt. Az utolsó fénykép azt az állapotot örökíti meg, amikor Horváth Máttyás megkezdte az épület felújítását.

EGY HÍMZŐ ASSZONY

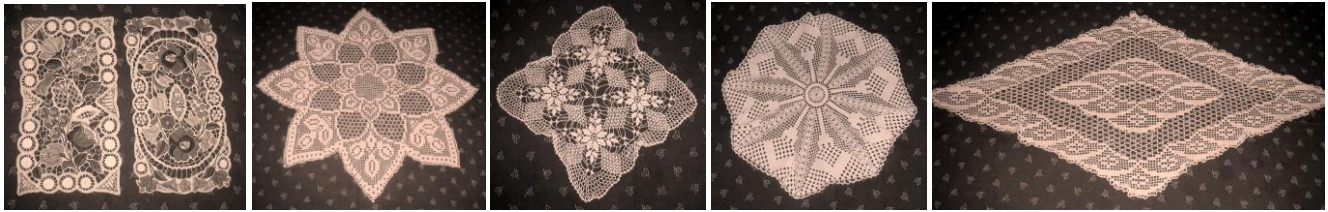
A Múltidéző már eddig fontosnak tartotta a település múltjában lévő fehér foltokat felkutatni, az elfeledett, vagy kellően nem becsült értékeinket bemutatni, közreadni. Ezúttal is ezt tesszük, amikor Nagy Lászlóné, Csapó Olga (1926-2012) tanárnő egyedülálló kézimunka, népi iparművészeti tevékenységét mutatjuk be. Halálakor külön megemlékeztünk róla (2012/11), de akkor ezt a tevékenységét nem említettük és nem méltattuk. Hátrahagyott munkáit nehéz időrendbe sorolni, mivel semmi támpont nem áll hozzá rendelkezésünkre. Meghatározásuk sem könnyű feladat, habár ő büszkén mutatta meg és nevezte meg őket, amikor valakit érdemesnek tartott erre. A hímzés, a horgolás, a kézimunka szeretetét édesanyjától,



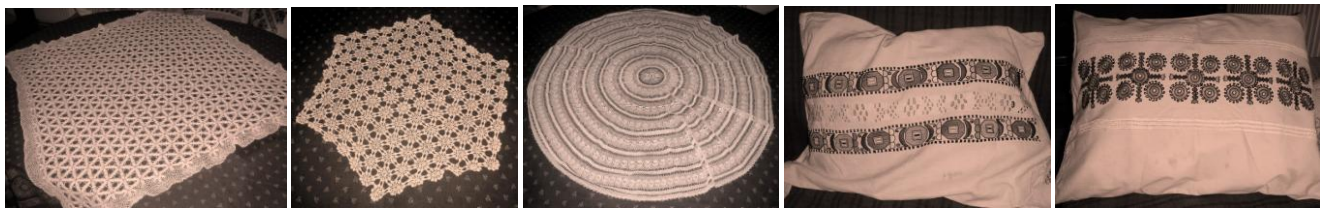
Csapó Jánosnétól, szül. Gombkötő Rozáliától tanulta meg, és biztosan a technikai fogások titkaiba is ő avatta be, mint ahogy ez faluhelyen általában volt. Édesapja a tanai Ambrózy kastélyban szolgált, a család bejáratos volt a kastélyba, így nem csoda, hogy Olga néni legkedvesebb hímzési stílusa az Űri hímzés volt. Pedagógus lévén, később a helyi iskolában a gyakorlati foglalkozás óra keretében a kézimunka fortélyait a gyermekeknek is átadta. (Sajnos ma már nincs ilyen óra az iskolában, és lassan olyan személy sincs, aki mindezt művelné, tehát ez is ki fog halni, mint oly sok más hagyomány, ami még szüleink, nagyszüleink idején élő volt a faluban.) Most, amikor mindenütt az országban a helyi értéktárak összeállítása, elkészítése zajlik, községünkben is fel kell kutatni, az Olga néniéhez hasonló, lappangó és elfeledett értékeinket. (Ebben az Múltidéző eddig is élen járt, most pl. éppen digitalizáltatja Gömbkötő Flórián első világháborús katonadalait és népdalait.)



Olga néni munkái hímzésekre és horgolásokra oszthatók, ezen belül asztalterítőkre, díszvankosokra, falvédőkre és egyéb lakásdíszekre. A Múltidéző nem törekedett teljességre, csak ízelítőt ad a tanárnő kézimunkáiból. Természetesen, ha lenne a településen helytörténeti gyűjtemény, vagy múzeum, akkor ezen munkáknak ott lenne a helyük, de addig is a Múltidéző



gondoskodik a megőrzésükről. (Képek: Arany és ezüstsínű úri hímzés – kis terítő, arany és több színű úri hímzés – fehér horgolt betétekkel, nagy asztalterítő. Okker színű Karádi mintás nagy asztalterítő, Sárközi mintás kis asztalterítő. Lyukacsos kis Kalocsai mintás asztalterítő, kilenc osztatu kis Kalocsai mintás asztalterítő, kör alakú és négyzetes kicsi Kalocsai mintás díszterítők. Két téglalap alakú kicsi Kalocsai díszterítő, nyolcágú csillag alakú horgolt kis díszterítő, négyzetes horgolt kis díszterítő, nyolcszögű horgolt kis díszterítő, rombusz alakú horgolt kis asztalterítő. Csillagmintás nagy horgolt asztalterítő. Hatszög alakú hókristálymintás horgolt kis díszterítő, kör alakú hatsávós horgolt nagy asztalterítő, fehér subrikával díszített

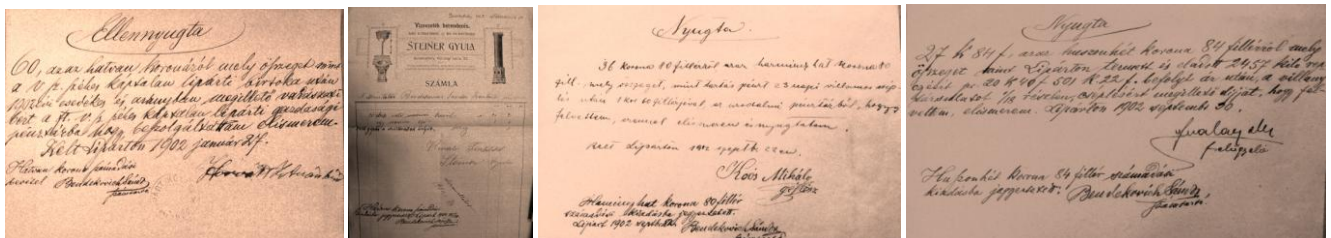


Karádi mintás díszpárna, horgolt fehér sávokkal kiegészített sárközi mintás díszpárna. Kétsoros subrikával díszített Karádi mintás díszpárna. Fehér subrikával díszített Karádi mintás díszpárna. Tükörszimmetrikus Karádi mintás díszpárna, Rábaközi mintás díszpárna, tükörszimmetrikus Csengeri mintás díszpárna.)

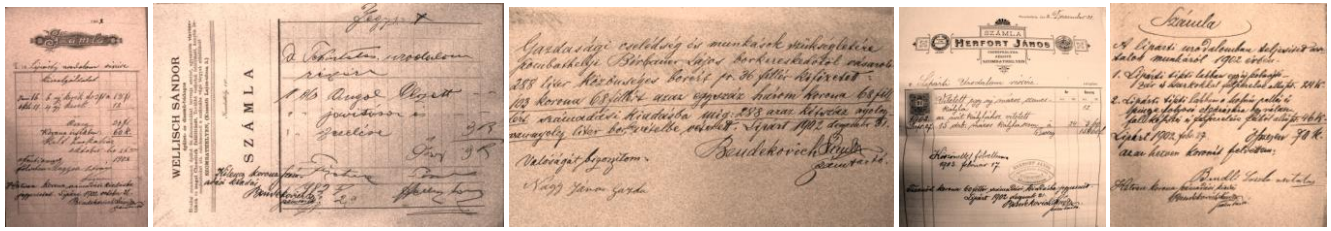


A SZÁMLÁK VILÁGA (13)

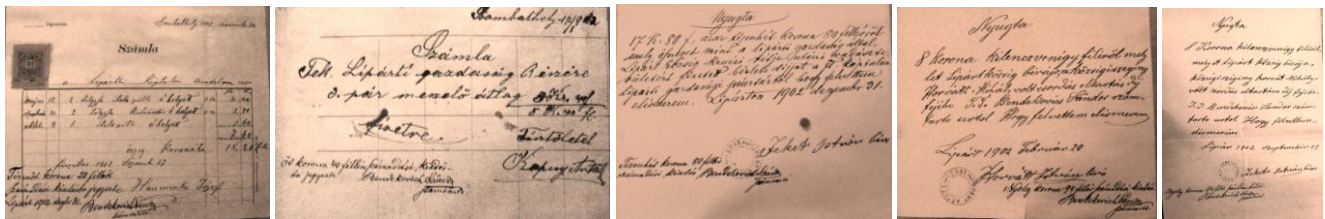
Már az augusztusi számban átléptünk a 20 századba, ezúttal csak egy évet haladunk előre az időben, a most közölt számlák kivétel nélkül mind 1902-ben íródtak, megőrizték és így dokumentálják az akkori hétköznapokat, az akkori életet. Pontosabban, mint eddig legtöbbször, a káptalan lipárti uradalmának mindennapjait, illetve az uradalom és a falu kapcsolatát. A sors különös kegye, hogy a lipárti uradalomnak megmaradt az utókor számára a tisztí laka, a nép nyelvén a káptalankastély (épp most lett példaértékűen felújítva), valamint több gazdasági épülete (istállók, tejház). Az egykori malmához, vendéglőjéhez és kovácsműhelyéhez azonban már nem volt kegyes az idő. De térjünk rá a számlákhoz. Az elsőt 60 koronáról január 27-én állította ki Horvát István lipárti bíró, a káptalan lipárti uradalmának esedékes vadászati bérének befizetéséről. Steiner Gyula szombathelyi épület és díszmű-bádogos számlája 10 db vetőgéphe való kanál pótlásáról ad hírt,



melyet a lipárti uradalomnak gyártott le 3 koronáért. (A számla kifejezetten esztétikus.) Koós Mihály gépész számlája 23 napi villamos cséplési munkájáról tanúskodik, melyet a lipárti uradalomban végzett. Szalay Elek felügyelő számlája a Lipárton termelt és eladott 2457 kiló repceről állítotott ki 27 korona 84 fillérről, szeptember 30-án. A Zarkaházán kiállított nyomdai biankó számlán Magyar István tanúsítja, hogy 60 korona értékben összesen 10 kereket gyártott a lipárti uradalom részére. A szombathelyi Wellisch Sándor épület és díszmű-bádogos nyomdai biankós számlája 1 db „angol klozett” javításáról és szereléséről ad hírt, melyet a lipárti uradalom tisztí lakában végzett el 6 koronáért. Bendekovich Sándor tisztartott az uradalmi cselédség szükségletére a szombathelyi Bírbauer Lajos borkereskedőtől 288 liter „közönséges bort” vásárolt 103 korona 68 fillérért. A számla „valóságát” Nagy János gazda bizonyította aláírásával. Herfort János szombathelyi kályhás nyomdai biankós számlája arról tudósít, hogy „egy új mázas kályha” vitetett a lipárti uradalomnak, illetve egy „egy avit kályhához” 15



db mázas kályhaszem, mindez 15 korona 60 fillérbe került. (A számlán Herfort János „Rumi-utjai” üzletének bélyegzője is látható.) Bendli László asztalosmester számlája „a lipárti uradalomban teljesített asztalos munkákról” ad hírt. A tisztí lakban egy új szobaajtót-, a „hosszú padlás” és pince közt a folyosó elválasztásra pedig egy válaszfalat készített, összesen 70 koronáért. Honmalu József tölgyfából „istálló pallót”, kúti vödört és „itatónak való pallót” készített a lipárti uradalom részér 15 korona 20 fillérért. (A számlán 2 filléres illetékbélyeg is látható.) A szombathelyi Kapuy Antal 8 pár meszelőről kiállított számlája szeptember 9-én kelt. Fekete István lipárti bíró 12 korona 80 filléres december végén kelt nyugtája arról ad hírt, hogy a lipárti uradalom a kenézi rét utáni vadászbérletet befizette a falu pénztárába. Horvát István lipárti bíró február 20-án kelt



nyugtája azt tanúsítja, hogy a községnek a káptalan 8 korona 94 fillért fizetett be Horváth Mihály volt csordás „eltartási díja fejébe.” Fekete István lipárti bíró szeptember 15-én kelt nyugtája ugyanerről tudósít, tehát a káptalani uradalom évente kétszer fizetett a falunak ezért a szolgáltatásért. (A bíróválasztások tavasszal, Szent György napkor történtek, tehát ezért lehetett egy éven belül két személy is bíró Lipárton.) Ezen is, mint az előző három nyugtán Lipárt község körbélyegzője látható. Mindhárom nyugtát Bendekovich Sándor uradalmi számtartó is aláírta.

A SZÉCSENYI TEMPLOM FŐOLTÁRKÉPÉNEK MESTERE

A pozsonyi zárandoklatkor kerestük a szécsenyi templom főoltárképe festőjének emlékét a hajdani koronázó városban. Lyka Károly így írt róla: „A würtzburgi születésű báró Lütgendorff-Leinburg Ferdinánd képíró és rézkarcoló az országgyűlés kedvéért költözködött Bécsből Pozsonyba; 1826-29-ben nagy rézkarcolatban adta ki egy sereg magyar mágnás és követ arcképét, valamennyit arcélben rajzolva. Oly jó volt a híre, hogy a bécsi Adolf Kunike, aki Rómát járt festő volt, egy ideig nála időzött, hogy útmutatása mellett tökéletesítse magát a festészetben. A diétán részt vett püspökök révén, akikről szintén készített arcképeket, oltárkép-megrendelésekhez is jutott, se egy tucat ilyen munkája maradt Magyarországon. Sokáig, 1840-ig Pozsony volt a székhelye, aztán visszatelepedett szülővárosába.” Ebergényi Benedeket, a szécsenyi templom kegyurát



1830-ban választotta meg a vármegye követnek a pozsonyi országgyűlésbe, itt ismerkedett meg a művésszel és rendelte meg tőle a templom új oltárképét, amit Lütgendorff Nicolas Poussin festményének átfogalmazásával alkotott meg. (A szécsenyi kép sokszorosa az eredetinek, és Mária menybevitele jelenetét Lütgendorff sokkal magasabbra emelte a horizonttól, mint Poussin.) Lütgendorff 1826-27-ben készült Magyar Panteonja a korszak egyik legfontosabb történeti dokumentuma, tehát értékeljük és becsüljük meg településünk és templomunk féltett kincsét. (Képek: A művész önarcképe, a Magyar Panteonból gróf Eszterházy János, Verebi Végh Ignác és Bezerédj Ignác portréja, elefántsontra festett családportré és egy 1838-as, az oltárképünkkel egyidős női, enteriőrös portréja.)

A következő szám tartalmából: A szécsenyi templom régi főoltárképeinek mestere, A számlák világa (14), Képkommentárok (25), Az új-kastély átépítési fázisai múlt századi fotográfiák tükrében.